

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREGI SZEMLE

XXIX. évfolyam

1994

Főszerkesztő: MEZŐ ANDRÁS

TARTALOMMUTATÓ

Összeállította: OROSZ SZILÁRD

Nyíregyháza, 1994

jubileum

Margócsy József

Nyíregyháza polgárai színházat építenek

Ennek első nyomait a 124 évvel ezelőtti iratok között találta meg HÁRSFALVI Péter. Ő ugyanis a közigazgatási tanácsülés jegyzőkönyveiben bukkant rá arra „a régi közóhajtás sürgető szavára készült” előterjesztésre, amelyet 1869. november 16-án ilyen határozat követett:

„E város előrehaladásának és népe művelődésének gyámolítása céljából egy e helyen létesítendő állandó magyar színház eszméjét karolta fel a tanács: hogy tudniillik, ezen létesítendő intézet által mind az ily nemesebb mulatságban üdvet találó műveltebb vidékieknek vonzalma maradandóbban ide fűzesék; mind a nyári kemény mezei munkában kifáradó saját népünk, legalább a téli időszak alatt a szegénység és elaljasodás örvényébe ragadó kocsmai dorbézolásoknál itt különb mulatságot is találjon; s mind általában a város polgársága ezen célba vett intézet gyakoribb látogathatása útján, amidőn tudniillik az emberek kerülendő hibái és utánzandó erényei eleven példákban tüntetnek bírálat alá, élvezetdús szórakozás mellett egyszersmind ízlés- és érzésre nézve is pallérozó közeli életiskolát nyerjen.”¹

Mindjárt feltűnik e határozat céljának hármas irányultsága. Előbb a távoli, szélesebb körre utal, a műveltebb *vidékiekre* — ami azt is jelentheti, hogy az *eddig* látogatók egyrésze is ezek köréből kerülhetett ki. A következő közönségkör: *„a mezei munkában kifáradó saját népünk”,* s ez kétségtelenül arra utal, hogy a bokortanyák népe is érdeklődött a színházi előadások iránt, s nem csak a cirkuszosok, vásári komédiások produkcióit kereste, kívánta. Maga a puszta említés is fontos adat erre. — Harmadsorban a városi polgárság gyakoribb színházlátogatását szeretnék az állandó színházzal elérni, megnyerni: vagyis az ízlésfejlesztés, a nemesebb élvezetek és azok nevelő erejét, a színház általános és várospolitikai fontosságát húzza alá az előterjesztés.

A határozatnak intézkedő záradéka is van. Bizottsági tagokat jelölnek ki az „eszmének valósítását felkaroló” javaslat előkészítésére, az „állandó színház pénzalapjának magvául” a források megkeresésére. Pl. az erre járó társulatoktól szedett, szokásos illetékeknek erre a célra történő elkülönítésével; hogy a társulat itt tartózkodása idején „egy vagy több külön előadást” köteles a színházi alap javára bemutatni, stb.

Az *állandó* jelző egyelőre, természetesen, csak az *épületre* vonatkozi. Eddig ugyanis csak az ún. *nagyvendéglő* szálájában vagy a piaci *árusító színekben* működtek a vándortársulatok és az alkalmilag szerveződött helyi, öntevékeny színjátszó csoportok. Ilyesféle nyíregyházi alkalmakra — az eddig megismert levéltári adatok szerint — az első előfordulás 1813-ból származik.

A felhívás és a határozat nyomán azonban nem következett be gyors eredmény. A fogalmazó, távolabbra néző RISZDORFER Jánost, a két évtizeden át működött főjegyzőt, a legközelebbi tisztújításon — polgármesterével együtt — már nem választotta újra a képviselőtestület, a városházán nem mutatkozott más olyan tisztviselő, aki igazán szíven hordozta volna a színházépület felállításának ügyét — pedig a szomszédos, nagyobb városokban, Debrecenben, Miskolcon már ezen a téren is előbbre jártak.

Indultak azonban *egyéni* kezdeményezések. 1872. augusztus 3-án nyílt meg az *aréna, deszkaszín, fabódé* — mikor milyen névvel illették a színházi előadások befogadására épült egyszerű alkotmányt —, színpaddal, megfelelő ülőhelyekkel ellátott nézőtérrel és kiszolgáló helyiségekkel. Fakereskedők a fővállalkozók, akik a vándortársulatok igazgatóinak bérleti szándékait komolyan veszik, s így fognak aztán ácsmunkákhoz. Ez az első színkör a mai Hősök téren, kb. a nagy szobor helyén állt nagyvendéglő udvarán emelkedett. Gyorsan elkészült, sok kifogás is érte: a tető beázott, a „padló” elviselhetetlenül porzott; a bérleti díjat magasra szabták a tulajdonosok. Ráadásul a rendőrség is állandó kifogásokkal élt — tűzrendészeti szempontból. Így, harmadik évében, 1874-ben már nem működhetett tovább a sebtiben elkészült deszkaépítmény. Az 1875. évi szezon szokásos indulásakor a nagyvendéglő udvarán már nyári mulatóhelyet alakít ki a vendéglős, s BENCZI Gyula és zenekarának működésté ígérve, május 2-án már meg is nyitja szellős vendéglátóhelyét.

Ugyanekkoriban a közeli *Hárs* vendéglő udvarán már egy másik társaság — szintén fakereskedők — készül egy már nagyobb, állandóbb műintézet összeállítására. Ennek a *második* színkörnek a megnyitására 1875. május 16-án kerülhetett sor. Magáról az épületről már bővebb adatok állnak rendelkezésre. Igaz, nem a megnyitás idejéből: de a folyamatosan követhető adatok szerint a működése két évtizede alatt az épület eredeti állapota nem változott. Ezek szerint a színkör téglalapon, deszkafallal épült és fazsindellyel van fedve. Az épület tulajdonosai: MORGENSTERN Zsigmond és FÜHRER Zsigmond helybeli lakosok. — Van benne 16 földszinti páholy, a földszinten 233 ülőhely, a karzaton 30 ülőhely; az állóhely a földszinten 100, a karzaton 150 ember számára készült. — A nézőtér és a színpad petróleumvilágítású. A színpad területe 80 négyzetméter, magassága 6 méter, hátsó színpad nincsen. — A színpadon, két vonalban, 6—6 sor kulissza állhat. A zenekari árokban 12—16 zenész helyezhető el. Négy öltöző kapcsolódik a színpadhoz: kisebbek, nagyobbak. Díszletraktár nincs: mindig az igazgató hozza a saját készletét.²

Amilyen örömmel fogadták az 1875-ben megnyílt színkört: lényeges előrelépésként az előzőhöz képest, ugyanúgy ócsárolják majd a nyocvanas évek végétől ezt az öregedő deszka bódét. Mindjobban megérettnek érzik már az időt

2. V. B. 186. 1893. VII: 9. K: 2108.

arra, hogy valamilyen változás következzen, s a régi deszkamegoldások helyébe szilárd anyagú színházépület készüljön a régi közönségóhajtás megvalósulásaként.

A döntő lépést hiába várja a közönség a várostól. 1888-ban leégett a nagyvendéglő. Ennek pótlása elengedhetetlen a megyeszékhelyen — az ilyen üzemekből származó, viszonylag magas adó- és illetékjövedelem reménye miatt is. Ezért szorgalmazzák, pályázatkiírással is, az étterem, a szálloda, a díszes bálterem együttesét magában foglaló, emeletes épület elkészülését — s erre sort is kerítenek. Így születik meg 1893—95 között a ma is látható, nemrég modernizált, külsejében azonban mit sem változott *Korona szálloda* együttes. A jövedelmet alig vagy egyáltalán nem hozó *színház* építését a városi polgárok kezdeményezik és meg is valósítják; a város csak részvényesként támogatja az alakuló magánvállalkozást.

A társadalmi összefogás első nyomait 1893 januárjától követhetjük. SOMOGYI Gyula, a város első közjegyzője, tehetős városi polgár, kezdeményezi a színházépítés ügyét, s az ékszerész KUBASSY Gusztávval felajánlják közösen birtokolt telküket az épület elhelyezése céljára a színházalapítók 15 részvénye ellenében. Az 1893. január 21-én kelt felhívás első bekezdésében ez olvasható:

„Alólirottak Nyíregyházán, Szabolcs megye székhelyén, a magyar hazafias közművelődést előmozdítani, s különösen az eddig alkalmas helyiség hiánya miatt nem eléggé pártolt színüggyel feléleszteni törekedvén, Nyíregyháza város képviselőinek hazafias támogatása mellett Nyíregyházán, a Pacsirta vendéglő és a csendőrlaktanya közötti 945 négyszögöl terjedelmű s két utcára néző, a székértők által e célra alkalmasnak talált, s általunk 3000 forint névértékű 15 darab részvényért kialkudott, minden oldalon szabad téren álló telekre ALPÁR, közelismerést kivívott építésznek elfogadott terve szerint egy állandó — tehát téli időben is színi előadások és nagyobb körű mulatságok tartására alkalmas — magyar színháznak felépítését elhatároztuk, s a telek, az építés és teljes be rendezésre szükséges tőkét, névre szóló, egyenként 200, azaz kétszáz forintos részvény útján kívánjuk beszerezni.”³

Az iratok között található az a névjegyzék, amelyet Somogyi Gyula látott el összegzéssel 1893. április 9-án, amikor megnevezi a 86 részvényest, akik összesen 154 darab részvényt jegyeztek. (Megjegyzendő, hogy a továbbiakban a részvények — az akkori pénzcseré idején — azonos értékben: hol 200 forint, hol 400 korona értékkel szerepelnek.) Az aláírók olykor intézményeket képviselnek: Nyíregyháza város ötven részvényt vásárol, a Takarékpénztár Egyesület ötöt, a Kaszinó Egylet kettőt, az evangélikus főgimnázium tanári kara, a gazdasági hitelintézet, a szabolcsi hitelbank egyet-egyet. Érdekes, hogy vannak családok, amelyeknek több tagja külön-külön vásárol részvényt: három BURGER, négy CSENGERY, két KLÁR — valamennyien földbirtokosok, kereskedők; a református templom tervező építész, az említett csendőrlaktanya (ma Tiszti Klub) építője MEHLHAUSE János és külön a fia is; olyan birtokos nők, mint özv. ZIEREKNÉ Kra-

lovánszky Jolán és özv. NIKELSZKY Sámuelné: a város életében mindig vezető szerepet játszó családok tagjai. A színházat építő kettős: BARZÓ és VOJTOVITS külön-külön kettőt-kettőt vásárol. S a környék arisztokratái közül is kerültek támogatók: a királytelki DESSEWFFYEK egy, a vencesellői MIKLÓS gróf pedig öt részvény jegyzésére vállalkozott. Az ún. dzsentrik nemigen siettek közösködni a parasztváros polgárságával a színház ügyében sem. — A jegyzéskor 10 %-ot kellett azonnal kifizetni, a további három 30—30 % áprilisban, júniusban és augusztusban fizetendő — s ez így is történt.⁴

Érdemes közbeszúrni az eszme első fölvetőjének, SOMOGYI Gyulának, a három évtizeddel később, 1924-ben írt visszaemlékezéséből egy részletet, amely a vállalkozás ritkaságát méltatja a tiszteletre méltó áldozatkészséggel együtt.

„A színházépítéshez szükséges megfelelő tőkét és telket, az akkori pénzügyi súlyos helyzetben sem maga a város, sem egyes polgárok rendelkezésre bocsátani vagy nem tudták, vagy igazán nem akarták. Így született meg az áldásos eszme: az ezen célra megalakuló részvénytársaság eszméje. Ez szokatlan volt, sőt bizarnak látszott, mert hiszen vidéki városban részvénytársulati alapon színház sem eddig, sem akkor, sem — tudtommal — azóta sem épült: miután mindenki, aki e célra részvényt írt alá, előre tudhatta, hogy ezen részvényre hosszú éveken át, vagy talán soha, osztalékot, anyagi hasznot húzni nem fog. S

4. V. B. 186. VII. 19. 1893.

íme: az, a közművelődés igaz, áldozatkész barátainak, az én akkori jóbarátainak készséges anyagi támogatásával mihamar teljes sikert ért el.”⁵

A reményen felüli nagy, társadalmi összefogás eredményeképpen április 10-én a r. t. megtarthatta alakuló közgyűlését. Intézkedik a „szántó föld az Ele-tón” akkori területi elnevezés alatt telekkönyvezett 945 négyszögöles területnek „színházi épület és tér” céljaira történő megvételéről. Ez a terület eladdig KUBASSY Gusztáv, SOMOGYI Gyula és SOMOGYINÉ Neszveibik Magdolna osztatlan birtokában állt. Majd el lehetett indítani az építési engedély kérését: erről a közigazgatási tanács 1893. április 24-én felvett jegyzőkönyvében olvashatunk.

„Somogyi Gyula helybeli lakos és érkerti birtokos az iránt ad be kérvényt, hogy engedjék meg neki, „pacsirta” c. épülete melletti üres telkén, a becsa-tolt tervek szerint egy 600 nézőre számított színház építése. — Határozat: Mi-után az építkezési bizottság által a helyszínen megejtett szemle alapján kitűnik, hogy a színház építési tere alacsony fekvésű lapály és vizenyős, annál fogva a színház építésére az engedély csak úgy adatik ki, ha a színház és színpad föld-szintjét a B-terv szerint olyan magasra emeli, hogy a színpad alatti süllyesztők az alatt eltérjenek anélkül, hogy a talajba bocsáttatnának; a nézőtér patkóalak-ban alakíttatik, a színpadot a nézőtértől elválasztó fal a padon (= a padláson) a tetőig kiépíttetik, a színpad a nézőtértől egy tűzmentes függönnyel elválasztha-tóvá tétetik; az előadások alkalmával a színházi udvaron és padján legalább 60 hektoliter kapitányvíz készletben tartatik. A díszletek és kellékek egy helyiség-ben raktározatnak. A színpadi berendezésre nézve pedig annak tűzmentes ki-állítása kívántatik.”⁶

A részvénytársaságot a cégbíróságnál is be kellett jegyeztetni. A helybeli társascégjegyzék I. kötetének 162. lapján, 1893. július 7-i dátummal újabb részleteket tudhatunk meg.

„Nyíregyházi színházi részvénytársaság. Főtelepe Nyíregyháza. Cégvezetők: Somogyi Gyula, Bencs László, Lázár Kálmán, Stern Jenő: közülük kettő együtte-sen jegyzi a céget. — A társaság jogviszonyai: ezen részvénytársaság az 1893. április 10-én tartott alakuló közgyűlés által elfogadott alapszabályok szerint keletkezett. A vállalat tárgya: saját telkére állandó színház építése által a ma-gyar színmművészetnek Szabolcs vármegye székhelyén otthont teremteni, s eb-ben úgy a magyar színügyet, mint az ugyanott rendezendő hangversenyek, da-lestélyek, művészeti és társas előadások és összejövetelek (táncmulatságok) a magyar hazafias szellemet és nemzeti közművelődést fejleszteni. Tartama 30 év. Alaptőke: Hatvanegyezer hatszáz korona, elosztva 154 drab névre és egyenként négyszáz koronára szóló részvényre. A társulati határozatok Sza-bolcs megyei hivatalos lapban (ez idő szerint a Nyírvidék) közzé teendők. Az igazgatóság 9 tagból áll. 1893. április 10-én megválasztottak: Somogyi Gyula kir. közjegyző, Lázár Kálmán kir. ügyész, dr. Meskó László országgyűlési képví-selő, Sütő József ügyvéd, Martinyi József gymn. igazgató, Stern Jenő kereske-dő, Bencs László polgármester Nyíregyházán, Korányi Imre gyógyszerész, Ku-bassy Gusztáv ékszerész. A céget a címbélyeg előnyomása mellett a cégvezető-ül kirendelt négy igazgató közül kettő-kettő jegyzi.”

5. Nyírvidék = NYV 1924. szeptember 14.

6. V. B. 186. IV. 1893. 540. K: 3569.

Említett visszaemlékezésében Somogyi is megerősíti, hogy az akkoriban Nyíregyházán foglalkoztatott ALPÁR Ignác a terveket ingyen bocsátotta rendelkezésre. Ő maga egyébként nemigen foglalkozott ezzel az építkezéssel: a tervet egy Abbázia-környéki tengerparti üdülőtelep számára készítette. Időközben megnyerte a nyíregyházi Korona vendéglő és szálloda tervpályázatát is: ebben az időben a népszerű építésznek már nagy irodája van Budapesten. Így nem csudálható, hogy a színház építése idején vagy felavatásakor sem járt itt, nem vett részt semmilyen ünnepélyen.

Megvan az építkezéshez szükséges felajánlás, a részleteket befizetik az aláírók, mint láttuk, terv is áll rendelkezésre. Így a kivitelezési versenytárgyalás pályázatait kell mielőbb felülvizsgálni. Ennek megtörténte után 1893. július 17-én kiadják a megbízást a helybeli és akkor már tekintélyes Vojtovits Bertalan és Barzó Mihály építész vállalkozóknak, akik 25-én már elhelyezik a színház alapkövét — azzal az ígérettel, hogy egy féléven belül átadásra kész a színház. Ez gyakorlatilag 1894 januárját jelentette. Párhuzamosak a többi intézkedések: *drámai prologus* megírására tűznek ki pályázatot a országos lapokban; szélesebb körbe keresnek megfelelő társulatot, amelyik az első szezon előadásait megrendezi; a városgazdát megbízzák, hogy az épülő színház előtti szénpiacot máshová helyezték át s az akkor még a város központjától messzeesőnek ítélt színházi környéket kellőképpen csatornázzák, tartásuk rendben, tisztán.

A jelentkezők közül DOBÓ Sándor igazgató ajánlatát fogadják el, s a művészek elkezdhetik a készülést a nyíregyháziak külön igényei szerint. Elbírálták ugyanis az országos pályázatot, amelyre tíz művet küldtek be. A győztes fiatalabb korában maga is színész, újságíró, s már előzőleg is több ilyesféle színháznyitó, allegorikus prologgal aratott sikert, s a pályázat idején már a rozsnyói katolikus gimnázium tanára: KOMORÓCZY Miklós (1863—1925), akinek a döntés után azonnal el is küldik a 100 korona pályadíjat. — A Hársfa vendéglő mellett, a Zöldség tér szélén már bontják a fabódét „amelyben két évtizeden keresztül a nemzet napszamosai hirdették a magyarosodás és a jó ízlés eszméit, s most, a tél folyamán a tulajdonos — az egerek és a patkányok nagy bánatára — lebontja az immár rozzant alkotmányt. (NYV. 1894. január 28.) Az aréna nélkül maradt Hárs vendéglőben elkezdik árusítani a jegyeket, bérleteket Dobóék tervezett programjára.

A megnyitás közeledtére a városi polgárság teljesen egyértelmű lelkesedéssel ünnepli színházát — és sajátmagát is; meg van elégedve „teljesítményével”, erről sokat írnak az újságok. Van olyan cikk, amelyik feleleveníti újra azt a tényt, hogy lám, a polgári összefogás megteremti a közsínházat, maga a város azonban csak a szolid kereskedelmi haszonnal járó szállodaépítéssel foglalkozik vállalkozóként. — A provincializmus biztos jele a sértődékenység: megszólal az a hang, amelyik elégedetlen a színházépítés országos visszhangjával. Lám, az eszlári per idején milyen nagy zajjal „fedezték fel” a poros Nyíregyházát, bezeg most nem írnak a színházépítő közakarat és összefogás szép eredményéről (NYV. 1894. december 17.), nem veszik észre, hogy „ez a bámulatra méltó fiatal

óriás — mert Nyíregyháza az — nem marad hátra a többi városokhoz képest” (NYV. 1894. február 4.) Öntudatban hát nincs hiány...

Elkövetkezett a megnyitás napja: a téli vakolatot sikerült valamennyire kiszáritani, de a falak festésére már nem kerülhetett sor; a megnyitó díszes közönségét azonban mindez nem zavarja 1894. február 6-án. Ahogy a kivételes alkalmakkor szokás: az ünnepség színlapját selyemre nyomtatják JÓBA Elek gépein. Amikor az eddigi nyíregyházi színelőadásokon eddig ismeretlen, vörösre festett *vasfüggönyt* felvonják, természetesen a külföldet járt BENCZI Gyula és zenekara játssza a Hunyadi-nyitányt. S csak ezt követi a Szózat, ezt azonban már a színháziak saját zenekara adja elő. Ezek után kezdődik el a díjnyertes pályamű, amelyik két részből áll.

Előbb egy *drámai prologus* jön, *Múlt és jelen* címmel. Az elcsendesült nézőtér még a bársonyfüggöny mögül hallja GAÁL Józsefnek EGRESSY Béni által megzenésített, népszerű „Mi füstölög ott a síkon, távolban? kezdetű dalát, majd a függöny felvonása után a kellő messzeséget mutat díszlet utal a pusztaságra. Lassan vehető észre, hogy a pihenését „megzavaró” dalra a *Vándor* felserken. Körülnéz, meglepetve látja elhagyott szülőföldjét, Nyíregyházát, s kifejezésre juttatja elégedett elámulását a gyors fejlődés, a város csinosodása fölött. — Más vándorok is járnak errefelé: így *Thália*, a vígjáték műzsája és a *Költő*. Beszélgetésükből kitűnik, hogy az utóbbiak először jöttek errefelé, az ismeretlen vidékre, majd összetalálkoznak *Nyíregyháza szellemével*, génuszával. Idősebb férfi alakítja ezt a szerepet, amelyből ismertté válhat a város viszontagságos múltja és boldog jelene: majd barátságosan meghívja az erre tévedt idegeneket: térjenek be a városba, ahol éppen aznap szentelik fel a lakosság összefogásával épült színházat, a színművészet szent hajlékát.

A SZÍNHÁZ ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA.
Felemelt helyárák.

Folyó szám. **NYÍREGYHÁZI SZÍNHÁZ.** L. Szám.
Pártnap bérlet.
Kedden, 1894. február 6-án a színház ünnepélyes megnyitására adatik:
HUNYADI NYITÁNY,
előadja Benczy Gyula és zenekara.
MULT és JELEN.

Pályadíjnyertes drámai prolog I. felv. írta: Komoróczy Miklós, zenéjét Özsze szelilitotta: Fekete József.

Személyek:
Nyíregyháza szelleme id. Németh J. Szeretel — — — Szigethy L.
Vándor — — — Lomnici B. Fortuna — — — Csánádi M.
Költő — — — Boronkay A. Cléo — — — Ifj. Priello C.
Thália — — — Krusz Irma. Ceren — — — Vadnay K.
Hlt — — — Mihály J. Pannonia — — — Csókány P. J.
Remény — — — Káldy M. Irmk: nők; párok: párnők.

Ennek záradékául:
„APOTHEOSIS”
nagy németképlet, bemutatja a társulat úszkon személynö.
A szigetvári vértanúk
első felvonása. Eredeti szomorújáték, írta: Jékai Már. (Rendező: Dobó.)

Személyek:
Zrínyi — — — Lomnici Béla Patácsics Péter, Nagy Gyula
Juránica Lőrincz Szentmiklósy B. Bajnos János, Hegyesy Gy.
Mária, Lőrincz neje L. Mihály J. J. Istvánffy Pál, Ifj. Németh J.
Anna, Mária tolv. Serékn, Zrínyi
vérs — — — Krusz Irma pitvarok — — — Eöry P. Béla
Csáky Bertalan, Stelm, kegyencz Boronkay A.
Öreg nemos id. Németh J. Magyar vilézek, magyar urnók.
Szecseődi Péter, Történelmi Szigetvár, Idő 1868.
ladnagy — — — Rácz Dezső aug. 4.

VÉGÜL:
A csikós
II-ik felvonása. Eredeti népszínjáték, írta: Szilgessy E., zenéjét Egressy B.

Személyek:
Ormódi Asztolf, Rózi leánya — Szigethy Lujza
Nagy-Ormódi ura Szentmiklósy E. Andris, csikósbajtár Boronkay A.
Ormódy Ilencze, en- Vámos, raktör
nek unokahálya Lomnici B. Nagy-Ormódi Hegyesy Gy.
Kis Bálint, paraszt- Egy leány — — — Vadnay K.
gazda — — — id. Németh J. Nép.

HELYÁRAK: Páholy 10 frt. Támlászek és Erkély 1-5 sor 2 frt. 40 kr. Közék és Erkélysek: 2 frt. II-od emeleti Zártazék 1-5 sor 1 frt a többi sor 80 kr. Földszinti állóhely 80 kr. Deák-Katona- és gyermekgye a földszintre: 80 kr. Karzati állóhely: 40 kr. Egy színlap a pénztárnál: 10 kr.

A mai előadás helyén üdvözlémnek lels a színpadi díszletek beszerzésére fordították.

Jogyek előre válthatók 9—12 ós 5-ig Hárs szálloda 5-ik szám alatt és este pénztárnál.

Esti pénztárhoz 8 órakor 10 8 órakor vége 10 10 órakor.

Holnap bérlet kezdéstől adatik.
LEMONDÁS.
Karcsg Vilmos nagyhatású színműve.

Ezután következik a szorosán idetartozó „nagy némaképlet”, a zárókép, amelyet Apotheosisnak nevez a színlap. *„A magasban Pannónia áll kivont karddal, körülötte csoportosulnak a szimbolikus alakok: Hit, Remény, Szeretet, Fortuna, Klio, Ceresz és különféle népviseletű nők, férfiak, köztük két tirpákviseletű legény is. Thália, a Költő és a Vándor pedig az új színház előtt kér áldást a haladó városra.”*⁷ Az eddig halk kísérő zene egyre erősödik, s amikor már fortisszimóban szól, a kép „megfelelő mennyiségű görögtűzzel végződik”, ahogy ez a NYÍRVIDÉK jeles munkatársának beszámolójában, a hetilap február 11-i számában olvasható. Teljes elragadtatás fogadta a bemutatást, Komoróczy szövegének előadását: a látványt, és a *„szerzőt, a játékosokat többször a függöny elé tapsolták”*.

A díszelőadás második fele alkalmazkodik a színházi szimbólumhoz: a szomorúságot és a nevetést kifejező álarchoz. Így előbb JÓKAI sikerdarabjának, *A szigetvári vértanúknak* az első felvonását játsszák, majd SZIGLIGETI „eredeti színművének” *A csikósnak* 2. felvonását kapja a forró hangulatban sokat tapsoló, de egyébként — a fűtés tökéletlensége miatt — a saját leheletét is meglátó, nagykabátban ülő nézőközönség. A mintegy kétórás műsor után — természetesen — díszvacsora következik. Az alapítók, a részvényesek, az építők, a színészek és vendégek előtt elmondott beszédek, pohárköszöntők még tovább fokozzák a jó hangulatot. Az *erről* szóló hírlapi beszámolók terjedeleme még a színházi előadásról írt ismertetéseket is felülmúlja.

Lássuk magát az épületet! Homlokzatából kissé előreugrik a három középső, emeleti ablak és alatta a két földszinti ablak közötti szerény főbejárat. Az ajtó fölött kis fedél — eső ellen —, előtte menedékes kocsi felhajtó. Jobbra és balra, kissé hátrább, szintén egy-egy bejáratú ajtó: ezek mögött vannak az emeleti helyekhez vezető lépcsők. Mindkét oldalsó falon további ajtók: az emeleti közönség be- és kibocsátására. A három emeleti ablak fölött meglehetősen kicsiny domborművek, medallionok. Bennük MOLIÉRE, SHAKESPEARE és SZIGETI József arcma — a források szerint. Az első kettő el is fogadható, de a harmadik aligha Szigeti ábrázolása lehetett, hiszen a neves színész akkoriban még élt. Viszont SZIGLIGETI Ede, akinek szerzői, színészi értékelése mindenkinél, Szigetinnél is magasabb, akkoriban már halott; e premieren is az ő darabjából került színre egy felvonás: ezért valószínűbb Szigligeti ábrázolásának szándéka, megvalósulása.

A főbejáratú ajtó az előcsarnokba vezet, onnan kétszárnyú lengőajtókon léphetünk a nézőtérre. Patkóalakú a nézőtér, kétoldalt a földszinten és az I. emeleten 5—5, összesen 20 páholy. A földszinti nézőtér utolsó sorai fölött az erkély, amelyet oszlopok tartanak, s ezek meglehetősen zavarják a hátsó sorok

7. Nyíregyházi Hírlap, 1894. február 8.

egyik–másik nézőjét. A második emeleten, középen és oldalt lócákon ülőhelyek, a két szélén legfeljebb az első sorból látható a színpad eleje. Mindenütt faragott faoszlopok, ezek tartják a magasabb részeket, választják el egymástól a páholyokat. Eredetileg 600 személyre tervezték a nézőteret. Az ülőhelyek, amelyeket a földszinten és az erkélyen kényelmesnek ismernek el a beszámoló: számuk a három szinten nem haladta meg a 300-at; az állóhelyek száma változhatott. A földszinten olykor egyáltalán nem volt állóhely, az erkélyen is csak diákoknak, a karzaton (II. emeleten) azonban már szinte számolatlanul. Összesen azonban kb. 450-nél több személy már nem számíthatott *kényelmes* elhelyezésre egy–egy előadáson.

A színpadi nyílás szélessége kilenc méteres, a mélysége ugyanennyi. A zenekari árok nem nagy: az erre járó társulatok névsorából kitűnik, egy–egy társulat ritkán tart állandóan 6–8 zenésznél többet, azoknak ez elegendő hely. A kiszolgáló helyiségek száma szerény. A közönség azonban hovatovább csak az épület fűthetlenségét kifogásolja, s bármennyire igyekeztek is segíteni a megoldás megtalálásában, majd csak a háromnegyed évszázaddal később bekövetkezett radikális átalakítás során sikerül a fűtést, szellőztetést megfelelő módon megoldani. Sikerebben ment végbe a villamosítás: még az általános városi hálózat kiépítése előtt, már 1895-ben ellátja magát a színház. Ezt a közönség hamar megszokta: elfeledte a petróleumbűzt, a gyakran elpattant lámpaüvegek miatti átmeneti ijedtséget stb.; csak a színészeknek okozott új gondot ez a modernizálás, hiszen másképpen kellett magukat „kikészíteni” ehhez a világítás-hoz.

Sajátságos helyzet alakult ki ezentúl a társulatok színházi engedélyei körül. A város az a hatóság, amelyik kiadja a játszási engedélyt s kapitányi hivatala útján felügyeli a rendészeti előírások megtartását. Viszont a színházépítő részvényesek kötnek szerződést a bérletre jelentkezőkkel, s a bírálat során olykor ütközésekre, paragrafusrágó processzusokra kerül sor — nem az ügy előremenetelével. A közönség felbuzdulása nem tart sokáig, a fenntartási költségek viszont tekintélyesek. A téli szezon kihasználása lényegében lehetetlen a fűthetlenség miatt; a jó idő idején a vándortársulatok többnyire másutt játszottak, áldozatkészebb közönséghez ragaszkodtak. Mint a mór, amelyik megtette kötelességét, a részvénytársaság nem képes többet tenni, mint amit megoldott: hogy fölépítette a színházat. Egyre több fedezetlen kiadása, vesztesége lett, s négy évi „működés” után a hitelezők nyomása folytán kényszeregyezésre került sor: ezt a nyíregyházi Takarékpénztár bonyolította le. Az alapító társaság elvesztette a színház épületét, s miután a város kifizette az idegen hitelezőket, az a város tulajdonába került. Ezt a processzust néhány levéltári dokumentum alapján lehet összefoglalni.⁸

1898. december 3-án BENCS László polgármester a színház megvételével megbízott bizottság elnöke jelenti a képviselőtestületnek a végzetteket: „A nyíregyházi takarékpénztár, mint árvereltető, az 1898. augusztus 8-ra kitűzött bírói árverést akkor nem kívánta megtartani. Újabb határnapul 1898. december 1-je lett a helybeli törvényszék, mint telekkönyvi hatóság által kitűzve. Ezen 1898. december 1-jére tűzött árverésen Kovách Gerő úr és Hudák Károly városi tiszti

8. V. B. 186. VII. 17—1895.

ügyéssel, mint a képvisletei közgyűlés kiküldötteivel, a házi pénztárból tanácsi határozat folytán bánatpénzül 5000 forintot magamhoz véve megjelentem, s miután előzetes meggyőződést szereztem a takarékpénztárból kivett könyvkivonatból arról, hogy a takarékpénztárnak a város 6000 forintja előtt bekebelezett követelése tőke- és kamatokban 24.777 ft 20 xt tesz ki, fent kiküldött küldöttséggel történt előzetes értekezések folytán abban állapodtunk meg, hogy úgy véljük a város érdekeit minden irányban megvédettnek és úgy vélünk eleget tenni a fenti képvisleti közgyűlés határozatában foglalt megbízatásnak, ha az árverésnél maximális ígéreteként 25 ezer forintig megyek. Ehhez képest — miután jelezni kívánom még, hogy árverezőként a városon kívül csak a takarékpénztár jelentkezett — több rendbeli ígéretek tétele után a város nevében az utolsó ígéretet 25 ezer forintban megtettem, tényleg ily vételárban Nyíregyháza városára a színház le is üttetett.” — Ezután következik a határozat: „A képviselőtestület a színháznak a város részére 25 ezer forintért történt megvételét helyeslő tudomásul veszi, s a vételár kifizetésére nézve elhatározza, hogy úgy a már letett 5 ezer ft bánatpénz, valamint a többi, esedékes részletek ideiglenesen a császárszállási eladott városi földek befolyt vételarából fedeztessenek, minek kiutalványozására a polgármestert felhatalmazza. Egyúttal azzal bizza meg a pénzügyi és gazdasági szakosztályt, hogy a vételárnak végleges fedezésére nézve terjesszen elő a képviselőtestülethez mielőbb egy javaslatot, a tanácsot pedig felhívja, hogy a színházat vegye kezelés alá és adjon véleményt annak a jövőbeni miként leendő használatára tekintetében.”

Ezt követően az 1898. december 14-i közigazgatási tanács ülésében „Bencs László polgármester előterjesztése alapján Sexty Gyula tanácsnok elnökle alatt Klein István főmérnök, Trajtler Soma orvosfőnök, Oltványi Ödön aljegyző és Huray Sámuel alszámvevőből álló bizottság 1898. december 17-én d. e. 10 órára a színház leltár melletti átvétele végett kiküldetik, s egyidejűleg megbízatik Sexty Gyula tanácsnok, hogy Somogyi Gyula és Stern Jenő nyíregyházi lakosokkal a leltárak beszerzése végett tegye magát érintkezésbe.”

Így tehát a város polgárságának közösségi összefogása által, részvénytársasági alapon létesített nyíregyházi közsínház ezidőtől fogva a város közösségének tulajdonába került át. Már csak a megyei jóváhagyás hiányzott; 1899 májusában ez is megérkezett. A vármegye felülvizsgálta a képviselőtestület vásárlási határozatát a színházvásárlás vételár-fedezése tárgyában és azt helybenhagyta, mert szabályszerűnek találta, mert fellebbezéssel senki sem támadta meg, s mert megfelelt az előző határozatnak, hogy ti. a vételár fedezete a császárszállási földekből ered, miszerint ingatlaneladás árából ingatlanvásárlást kell foganatosítani, s most ez történt.

Somogyiék 1893. évi toborzójukban úgy tervezték, hogy az épület (és a részvénytársaság) harminc évig fog tartani, s ezt azzal is jelezték, hogy a részvények szelvényeit is 1924-ig, tehát szintén harminc évre előre készítették el. Ennyi tartósságot remélhettek, terveztek. A tulajdonjuk hamarabb elveszett,

s a három évtized végefelé magának az épületnek a tartósságát, hasznosságát is mind többen megkérdőjelezték. 1912-ben már konkrét javaslatokat tárgyaltak meg egy, a mai Országzászló térre elgondolt új, jóval nagyobb befogadóképességű színház építéséről. Az egyébként is meglehetősen nagyzó tervezet, vitája közben elsodorta a kitört világháború, s maradt a régi színház... 1923-ban azonban már minden vélemény megegyezett abban, hogy alaposabb felújításra elengedhetetlenül szükség van. Rontotta az épület állapotát az is, hogy a háború után mind rendszeresebben *moziként* is használták, sőt 1923-ban már az sem ritka, hogy délután filmet vetítenek, este pedig az itt időző színtársulat adja műsorát. Ugyanakkor viszont az infláció növekedése igen bizonytalaná tette a renoválási összeg előteremtését. Egy vállalkozó szellemű, pénzes színigazgató, HELTAI Hugó, 1923-ban hajlandó vállalni a modernizálás költségeinek nagyobb részét, ha a város az elkövetkező hat évre, évenként fél éves játsszási jogot ad a színházban. A város képviselőtestülete nem siet a hozzájárulással, de miután az igen agilis KARDOS István, aki nem sokkal előbb vette át az újonnan szervezett kultúratanácsnoki hivatalt, a művészetpártoló polgármester, Bencs Kálmán támogatásával nemcsak a városi hajlandóságot szerezte meg, hanem jelentős megyei és kormánytámogatással végülis sor kerülhetett a 30 éves épület felfrissítésére, megújítására.

Az épület 1894-ben kialakított külső képe éppúgy nem változott, mint a belső részek lényeges elemei is változatlanok maradtak. Változatlan a fából készült tartószerkezet, de a tűzveszélyességet önálló vízvezeték-rendszer beszerelésével csökkentették; a zsinórpádlás fölé deszkamennyezetet szerkesztettek, hogy a meleget ne húzza ki az üres padlástér: ezzel a csak kis mértékben megjavítható fűtési körülmények ellenére is javult a téli előadások lehetősége; a színpadon kisebb technikai javításokat végeztek. Az időközben kettővel növelt páholysort eredeti „létszámára” szorították vissza, s megszüntették a kalitkaszerű páholyrendszert (eladdig egymástól vékony deszkafal választotta el a páholyokat), így az egész nézőtér barátságosabbá s a színpadra látás is kedvezőbbé vált. Megújították a székek kárpitozását, a faoszlopok mázolását is — üdőbb fehér és drapp színekre.

Sokat segített a barátságosabb, mehittebb hangulat kialakításában SZALAY Pál festőművész-tanár közreműködése. A bejáratnál részben, az érkező közönséget a két-két szélső falfelületre festett freskók várták. Az ember tragédiájából és a Bánk bánból vett két jelenet. Katona drámájából Gertrudis és Ottó egyik I. felvonásbeli beszélgetése („Egy Gertrudis — egy asszony, tud országok felett megállni” aláírással), a másik: Tiborc és Bánk III. felvonásbeli találkozása („Bánk bán, Nagyúr, jó reggelt!”). Madách Tragédiájából is két kép: az egyiptomi színből („E mű megálljon bevégezetlenül!”), a másikon Keppler a prágai udvarban (ennek aláírása egyelőre ismeretlen). A vasfüggönyön egy munkás hatalmas, óriásalakja, kb. öt méter magas; kezéből tölcsért formál és közhírré teszi a városi üzemek, vállalatok ajánlatait. A kép alján, a város távlati képéből kiemelkedik az üzemek egyike-másika: a téglagyár, a fürdők, a kertgazdaság, a kályha-kerámia üzem, a sóstói víztorony, a jéggyár hűtőháza stb.

Az újabb háború nyíregyházi harcai idején az épület már ötvenéves: az 1944. októberi napokban a csaták nem a színház környékén folytak, így az súlyosabb sérülést nem szenvedett. Rendszeretlenül elő-előfordultak hivatásos és műkedvelő együttesek előadásai, de főleg a filmvetítések közönsége tölti meg a kongó épületet valamennyire. Állaga azonban tovább romlott, s így 1951-től mind gyakrabban kerül szóba: újságban, hivatalos megbeszéléseken, tervtárgyalásokon a színház felújításának szükségessége. A helybeli tervezők először 1951-ben vetik papírra részletesebb elképzeléseiket: PAULINYI Zoltán vezetésével és munkatársainak, köztük DIENES Istvánnak közreműködésével. Ezeknek a modernizációs törekvéseknek főbb szempontjai: megszüntetni a régi, tűzveszélyes és elavult faoszlopos tartószerkezeteket, s egyszersmind a nézőtér második emeletét is; nincs szükség a földszinti és emeleti páholykaréjokra — legfeljebb afféle díszpáholyok hagyandók meg; meg kell oldani a korszerű fűtést, az állandó hőmérséklet elérését a nézőtéren és a színpadon — ennek kapcsán az égre nyíló ajtók helyett más megoldás kell, s ezért a bejáratok, az emeleti lépcsők is áthelyezendőek. Mivel önálló társulatra, hosszú színjátszási ciklusokra ezután sem lehet számítani, az épület azonban kihasználható, úgy kell a nézőteret, a kiszolgáló helyiségeket kialakítani, hogy a mozi folyamatosan működhessen.

A páholysorok megszüntetésével lényegesen szélesebbé váló földszinti nézőtéren kb. 450, az erkélyre kb. 220 helyet terveztek, vagyis jóval többet, mint a régi épületben volt. — A megyei szakértők terveihez a megyei népművelési osztály vezetőjének, GACSÓ Lászlónak buzgólkodása révén megérkezett a Népművelési Minisztérium anyagi támogatása is 1954 őszére. Már-már elkezdtek ezeknek a terveknek a kivitelezését, mindenekelőtt a bontási munkálatokat, amikor váratlanul radikálisabb tervek készítésére nyílt lehetőség, ekkor már KALOCSAI István városi főmérnök elgondolásai szerint.

Teljesebb, alaposabb átépítés eszménye hajtotta Kalocsait és munkatársai gárdáját, a manapság lobbizásnak nevezett szorgalmatoskodás egyre nagyobb hangerejével. S az országos támogatás köre is bővült. 1955-ben bekapcsolódott a Középülettervező Vállalat: egyre nagyszabásúbb átalakítási, átépítési tervek készülhettek — egyelőre meglehetősen kevés tekintettel a *várható* bekerülési összegre. S Kalocsaiéknak lett igazuk. A továbbiakban végig ez az igényesebb tendencia érvényesült, folytatódott, s amikor 1955-ben már bezárták a színház kapuit, megindult a bontás, a felvonulás, építkezés, már háttérbe szorul a mozival társbérletben tervezett kettős felhasználás. Az önálló *kamarszínház*-konceptió győz, s mivel párhuzamosan szerencsés a nagyszabású társadalmi rendezvények otthonául szolgáló célkitűzés — erre újabb pénzforrások nyíltak meg. — A város színházi igényeinek kielégítésére érkező társulatok ezalatt általában a Korona szálló nagytermében játszhatnak: ezt akkor már József Attiláról nevezték el.

Éppen a tervek folyamatos finomodása, újabb tervek születése folytán további pénzforrások felkutatása vált szükségessé — az építkezés olykor igen hosszan állt, általában vontatottan haladt — és Kalocsaiék hol dicséretet, hol fegyelmet kaptak; s a végül azért egy szerény kitüntetést is „erő” aktivitás folytán 1960 tavaszára készen lett és újjászületett a nyíregyházi színház. Amikor

március 25-én meg is nyitotta kapuit Thális megfiatalított hajléka, mindenki egyértelműen elégedett lehetett. S ezt a meglepedést nem váltotta fel *azóta sem* szinkozódás, bűnbakkeresés. Majd szükség lesz még finomításokra (ahogy látni fogjuk), de az ekkor megnyitott épületben már növekvő igényeknek megfelelően, a kamaraszínház kategóriájában gondolkodva, mindezeket majd könnyen végre lehet hajtani.

A külső kép lényegesen megváltozott, de oly ügyes tervezői megoldással, hogy szinte észre se lehetett venni a jelentős szélesítést, megnagyobbítást s egyebeket. A kocsifeljáró helyére olyan lábazatos erkélyt alakítottak ki, amelyik magában foglalja a szélfogóval ellátott kettős bejáratot, de afféle ál-kocsifelhajtó is került melléje; ez is azt a illuziót keltette, hogy semmi sem változott. A homlokzat középső része is, a magas ablakokkal, a medallionokkal a régire emlékeztetett. Mivel az oldalak egy-egy ablak-távolságnival szélesebbé váltak, ezzel az épület előoldala impozánsabbá vált, úgy, hogy az új építészeti elemek, ablakok, díszítések — összhangban az eredetivel — váltak hasznosabbá, modernebbé. Oldalt két-két kettős ajtó biztosítja az akadálytalan ki-bejárást, elegáns keretezésű üvegekkel, díszítésekkel.

Az előcsarnok így jól el van választva az utcától: kellemes sétáló helyé változott a megjavult fűtés és a szélfogók jóvoltából is. Megvalósul a nézőtér radikális átalakítása: csak erkély van, s annak kiképzése olyan, hogy nincsenek oszlopok, amelyek zavarnák a szabad látást. A földszinti nézőtér szelid, kagylószerű lejtésű, az erkély széksorai meredekebbek. Az egyforma, bársony bevonatú csapószékek kényelmesek: 500 személy befogadására alkalmas kamaraszínház lett a régebbi „nagystilű”, oszlopos belső helyett. A falak borítása, az emeletre vezető lépcsőház fokainak márványos sora, minden ajtó, ablak gondosan megmunkált kerete — összhatásában barátságossá teszi a kis színházat, amelyet hamar *ékszerdoboz*nak nevezett el a lokálpatrióta büszkeség.

A nyitó előadás meghívóján három évszám díszlik: 1875—1894—1960, jelezve azt a folytonosságot, amelyet a város színházi életében, kultúrájában a hajdani Zöltség téri aréna, az Alpár-féle terv megvalósulása és az 1960-ban elkészült átépítés dátuma fog egybe. Az eredeti terv, amely majdnem száz évvel korábban Risdorfer főjegyző fogalmazásában került a város közvéleménye elé, immár korszerű, díszes formában született újjá. Az ugyanis természetes, hogy az elektromos és akusztikai berendezésektől a zsinórpádlásig, lehetőleg mindennütt, az akkor korszerű technika áldásait építették be, alkalmazták, természetesen azoknak az alaptereteknek lehetőségein belül, ahogy az eredeti Alpár-féle terv ezt úgy tette lehetővé, hogy 1955-től 1960-ig nem rombolták le földig a régi épületet. A kész munka hasznos, működőképes: megannyi színházi, művészeti, társadalmi eseménynek, rendezvénynek színhelye; különféle szintársulatok, művészeti együttesek, neves előadók jönnek szívesen a jó akusztikájú, kellemes környezetet nyújtó, intim hatású színházba.

A fejlődésben nincs megállás. A hetvenes évek legvégére alakulnak ki azok a szerencsés felfogásbeli és anyagi körülmények, amelyek a következő lépések megtételét teszik lehetővé: egy állandóan Nyíregyházán működő, *önálló szintársulat* megteremtését, letelepítését, itt tartását. Ehhez, természetesen, bizonyos belső átalakításokat, külső toldásokat el kellett végeztetni. Amíg ugyanis csak

ügynevezett *befogadó* színházépületről volt szó: az ideérkező együttesek már kész műsorukat mutatták be, vagyis elegendő volt a ház, amelyben a színpadi és a nézőtéri igények kellő színvonalon állnak rendelkezésre. Az *állandó* társulatnak azonban próbaszínpadra, működtető és kiszolgáló helyiségekre, adminisztrációs irodákra van szüksége. Ahol tehát a társulat él, folyamatosan dolgozik, ott folyik le a tervezett produkció minden előkészítő mozzanata. Ugyanakkor a színházon kívül, a városban is biztosítandó a színészek, alkalmazottak elhelyezése, átmeneti vagy állandó lakása, társulati-társadalmi életének minden alapfeltétele.

Így került sor 1979-ben, elsősorban GYÚRÓ Imre megyei elnökhelyettes fáradhatatlan buzgólkodása folytán a szükséges kiegészítő munkálatok elindítására, és a játszó, kiszolgáló személyzet toborzására. A terveket ezúttal is a Középülettervező Vállalat készítette, s 1980 januárjában a Szabolcs-Szatmár megyei Építő és Szerelő Vállalat megkezdte a kivitelezési munkálatokat. Az épület üzemi szárnyában helyet kap a színpadi munkát közvetlenül és közvetve kiszolgáló minden munkafolyamat. — Az 1960-ra elkészült rekonstrukcióhoz képest a főépületben alaprajzi vagy szerkezeti változtatást már nem kellett végrehajtani, de a berendezés újabb korszerűsítésen ment át 1981-re, mind a közönség által látogatott térben, mind pedig a műszaki felszereltségében. 1981. október 17-én TÓTH Dezső irodalomtörténész, miniszterhelyettes megnyitó beszéde után BOZÓKY István, az első igazgató toborozta társulat a *Csongor és Tündét* játszotta el.

Ez idő óta a most százéves épületen már további átalakítások nem történtek. A megnyitáskor már készen álltak a további munkák tervei. Ebben az ún. II. ütemben került sor az udvar egy- és háromszintes beépítésére, a díszlettár elhelyezésére; egy zsebszínházként is használható próbaterem kialakítására, egyéb művészeti és adminisztrációs szempontból, a társulat társas életéhez szükséges klub megépítésére elhelyezésére. Ugyancsak sort kerítettek a színházzal szembeni sarkon, a színészház megépítésére, BÁN Ferenc tervezésében és a SZÁÉV kivitelezésében.

Befejezésül, a nyíregyházi polgárság színházi igényeit kifejező, építő és fenntartó törekvéseinek rövid áttekintése után, ideillőnek látszik két idézet a régmúltból. Az egyik az alapító Somogyi Gyula jókívánsága a már idézett, 1924-ből való színháztörténeti visszaemlékezésének a végéről: *„Legyen mindazoknak az öröklétbe költözött áldozatkész polgártársainknak emlékezete örökké áldott, és legyen Isten által áldott örök időken át a magyar nemzetnek nagy, nemes célját igazán betöltő ez a kultúrintézmény!”*

A másik a NYV 1894. január 21-i számában olvasható, nem sokkal a megnyitás előtt megjelent, aláíratlan cikkben: *„Ez a díszes épület hivatva van arra, hogy a színművészet nálunk ne luxus dolga legyen, ne fényűzés, de közszük-*

séglet. Mégpedig olyan közszükséglet, melynek kielégítése után társadalmunk minden osztályai vágyakozzanak!"

Az idézett hajdani, ma is érvényes jókívánságok, igények után a mai közönségnek is van óhaja. Megközelítő pontossággal az fogalmazható meg, hogy napjainkban, a most éppen erre járó, itt játszó vagy éppenséggel tartósabban letelepedett művészek és szakértő vezetőik, munkatársaik is igyekezzenek munkájukkal a *lakosság* fejlődő ízlésének, művészi igényeinek megfelelő, s nemcsak saját önmegvalósításukat célzó produkciókkal szolgálni Thália oltárát és a város mai közönségét!

Megjegyzés: a régebbi időkre vonatkozóan a levéltárbeli forrásokat az adott idézettel kapcsolatban tüntettem föl. — Az 1951. évi tervekre, majd az 1955/60-ban folyó munkálatokról a XXIX. 1. fondján belül az A/25—26—27. sz. dobozok tartalmazznak sok, de teljesnek nem mondható dokumentációt (jegyzőkönyvek, tervrajzok, költségvetések). — Az 1979/81. évi korszerűsítésről a munkálatokat tervező SIKLÓS Mária cikke ad szakszerű tájékoztatást a SzSzSz 1981. évi 3. számában (6—9); ugyanebben a számban olvasható HÁRSFALVI Péternek e dolgozat legelején említett ismertetése (31—33). — A mellékelt három dokumentum eredetije a levéltárban, a Kazár-család által adományozott „Somogyi”-palliumban található, a V. B. 186. X. 1922. 17/ 3. kolligátumon belül.

**Részlet a múzeum Benczúr-émlékiállításából
(Fotó: Belánszky Demkó Péter)**